

Jerusalem als in geheel Judea en Samaria, en tot aan het uiterste der aarde. Hiermede is niet ontkend, dat er in alle deze uitspraken niet op zeer onderscheidene gaven des Geestes doeld wordt. Het duidelijkst komt dit uit, zoo ge dreedel verschil stelt. Er was aan de apostelen toekomende ten eerste een *persoonlijke* gave des Geestes, te zoeken in hun eigen zielsleven. Er was in de tweede plaats aan de apostelen toekomende een gave van *unblijkelijk* karakter, zoo met name de vergeving of de houding van de zonde. En er was in de derde plaats aan de apostelen toekomende de uitstorting des Geestes, in zoover zij de organen waren, door welke deze uitstorting des Geestes doorging tot geheel het mystieke Lichaam des Heeren. Maar al valt hier alzoov dreedel gaven des Geestes te onderscheiden, hoofdzak is en blijft toch, dat de Christus uit den hemel dit van meet af in hen voorbereide Apostolische ambt definitief bezegeld heeft, en dat Jezus hiernede aan zijn Kerk de organisatie schonk, die ze, na haar afscheiding van Israël, voor haar openbaar worden in het leven der wereld niet kon missen.

Dr. A. K.

## „Want het komt“.

En het zal geschieden, als zij tot u zeggen zullen: Waarom zucht gij? dat zij zeggen zullen: Om het gerucht; want het komt, en alle hart zal vermalen, en alle handen zullen verslappen, en alle geest zal inkrimpen, en alle knieën als water henen-vlieten. Zie, het komt, en het zal geschieden, spreekt de Heere HEERE. Ezech. 21: 7.

Er begint toch keer te komen.

Toen plotseling de onderstovenkeering van staten en volken voor nu nog geen half jaar uitbrak, werd er zelfs in Christelijke kringen aan het naderen der Voleinding ter nauwernood gedacht.

Er heerschte nu oorlog. Die oorlog dreigde spannende verhoudingen aan te nemen. Zoo spoedig als in 1870 zou 't herstel van den vrede thans niet zijn in te wachten. Wie weet of 't niet over het half jaar, ja, allicht tegen het jaar liep. Maar dan zou de vrede toch weer stellig ons weer zijn zegening brengen. En zeer men maar eenmaal zoo ver, dan waren voor de toekomst nieuwe maatregelen te nemen. Dan zou beleid en overleg den volkeren aanbevelen, en tot mindering der wapening leiden, en welhaast kon dan een toekomst ingeluid die onder de vertelbare leuze van „Vrede door Rechten“ de zoo vaak afgebeden, de steeds ingeroepen „gouden eeuw“ zou doen aanbreeken. Zoo vast en stellig was men van de intrinsieke waarde der Cultuur overtuigd, dat er van haar alles gehoopt, naar *Geloof* nauwelijks gevraagd werd, en dat een herinnering aan de Wederkomst des Heeren, althans in politiek en militair verband, den indruk van ijdel geklap maakte.

Voor wie sinds tientallen jaren van Jezus waren afgedoold, kon dit moeilijk anders. Zij toch geloofden in geen Heiland meer. De moeder van alle heil was hun immers in de Cultuur geboden. Maar wat vreemd aandoed was, dat er zelfs uit de beslist Christelijke kringen zoo weinig tegenspraak tegen deze Cultuur-actie uitging, ja, dat het maar al te vaak scheen, alsof ook in onze kringen nog altoos op een afschaffing van den Oorlog, als welhaast aanstaande, hoope werd gebouwd. Niet, alsof het ontbroken had aan vermaan tot verontmoediging, aan bestraffing van ingeslopen wereldzin, aan berouwing van broedertwist, aan oproeping tot gebed en smeeking. Dit alles gaf zich veelal aanstands op alle manier lucht. Er ging een heilige ademtocht over het leven uit. Schier in elk gezin van Christelijken huize gevoelde men, hoe de hoogte ernst van den oorlogtoestand ons in religieuze zin goed had gedaan.

Alleen maar, het droeg alles het karakter van een *tijdelijke* aanpakking der grimen. Er was slechts voor een oogenblik een vrij eenzijdig koortsverheffing. Af te keuren was die ontroering in het bloed niet. Doch straks zou de kalmitte ons de ruste hergeven. En het geleiden leed zou in ingetogen leven vrucht dragen.

Voor wat daarentegen den achtergrond van het leven aanging, bleek men, onder alles door, maar al te zeer met de wereldwijzen één van zin en bedoelen te zijn.

Straks zou de vrede ons hergeven worden, en dan moest, hoe dan ook, aan het nog steeds dreigend oorlogsgevaar eens voor goed en radicaal een eind worden gemaakt.

Toch rees tegen deze on-Schriftuurlijke voorstelling, ook onder ons, van meet af ernstig protest. Heel deze pacifistische voorstelling was in lijnrecht strijd met wat in de Heilige Schrifture ons zoo stellig en breed openbaar is. Het was de zonde die den Vrede brak. Tusschen God en mensch eerst. Toen tusschen de kinderen der menschen onderling. Eerst in de gezinnen. Toen tusschen de stammen en geslachten. Ten slotte tusschen de volkeren. Alle eeuwen door was uit de zonde telkens weer krijg, menschenmoord en verwoesting opgekomen. Kain en Abel was 't symbool der wereldhistorie. En daarom kon er aan den onvrede geen einde komen, tenzij eerst de zonde bezworen zou zijn, en de zoen getroffen. Niet alsof de zoen op Golgotha zelf aanstands allen oorlog stuiten kon. Christus zelf betuigde het immers: „Ik ben niet gekomen om den vrede te brengen, maar het zwaard“. Maar in dien zoen van het Kruis lag dan toch de vaste waarborg, dat eens, dat in de ure der Voleinding, de eeuwige vrede ons de paradijsvreugde hergeven zou. Niet vroeger, dan eerst.

Zoo was het ons door God zelf aangezegd in de Profetie. Het lam zou met den wolf verkeeren. Zoo had Jezus het aangekondigd. Oorlogen en geruchten van oorlogen zouden er zijn, tot hij van den hemel nederdaalen, den strijd voleinden en het rijk der heerlijkheid in zoon doen gaan. Zoo had Petrus, als apostel, het herhaald, dat de dag des Heeren komen zou als een dief in den nacht en de elementen brandende zouden bevonden worden. Zoo had de apostel Paulus het ons op alle manier aangezegd, dat het einde der wereld niet op vrede, maar op algehele onderstovenkeering zou uitloopen. En aan Johannes, den derden magnaat onder de apostelen, was het op Pathmos zelfs tot in bijzonderheden in visioenen te aanschouwen gegeven, hoe eens het einde ons geen pays en vrede, maar vernietiging en ondergang, en eerst uit die ver-

nietiging de heerlijkheid van het volzake brengen zou.

Zoo staat het er. Vaag in termen. Zwevend in de voorstelling. Geen waarzeggerij in de praecisieit van kaart of dobbelsteen. Maar als geloofsobject, dat 't zoo en niet anders staat te gebeuren.

Weersproken wordt dit dan ook niet. Men bestrijdt het niet. Althans niet onder de belijdende Christenen. Alleen maar, men laat dit alles voor wat het is. Men gaat er niet tegen in, maar men rekent er in zijn studien, in zijn historische beschouwing, in zijn volkenrecht, in zijn toekomst-idealen niet meer mede. Theologen nog wel. Ook schrijvers van stichtelijke literatuur. Chiliasten slaan zelfs al spoedig aan het dwepen met hun toekomstbeelden. Maar de mannen der wetenschap, ook al scharen ze zich nog onder de geloovigen, nemen er geen de minste notitie meer van. Het is of 't hun niet aangast. Of ze in hun wetenschap en in hun publieke woord op eens den Christenkring verlaten, om met de wereldgeleerden accoord te gaan. Lees en herles maar, wat er in de jongste maanden de Pers verliet, en oordeel zelf, of ge het profetisch woord, of ge het Johannes' woord, of ge het apostolisch woord, of het apocalyptisch woord in wat de pen der vaardige schrijvers u bood, in deze maanden terug vond.

En zoo blijft de klachte, maar is er toch ook bemoeiding. Er begon keer te komen. Reeds kwam zelfs van meer dan één kant een terugslag op de openbaring der Heilige Schrifture. Men merkt, men gevoelt het, dat het geloof in de profetie en in de apocalypsie terugkeert. Dat komt dan eerst slechts in een enkel woord uit. Dan neemt dat allengs toe. Men begint er mede te rekenen. Men trekt een lijn, die de wereldwijzen niet trekken kunnen. En die lijn loopt op de Wederkomst van den Christus, eerst op het oordeel, en dan op de Voleinding uit.

Vroeger las men daar ook wel van, maar men las er over heen. Nu daarentegen begint men er aan te gelooven. Nu hoort men van de Profetie roept, dat 't niet maar een *gerucht* is, maar dat het *komt*. Niet maar een *Fata morgana*, die boeiende, maar een ontzettende werkelijkheid die aanstaande is, en die als een dief in den nacht ons zal overvallen.

Zelfbedrog, en ongewilde bedriegerij van zijn lezers, al dat geschrijf, alsof 't nu de laatste oorlog ware, en alsof de vrede die dan kwam, alle krijg voor eens en voor eeuwig van deze onze aarde bannen zou.

Jezus heeft 't vlak omgekeerd. Jezus heeft het zoo stellig doenlijk in heel anderen toon voorspeld. De eeuwige vrede komt niet voor, maar na de Voleinding. En de hartverscheurende profetie van den jammer en de ellende, die aan de heerlijkheid zal voorafgaan, is niet maar een ijdele klank.

Die ontzettende afloop van het verzonidig wereldgebeuren, is niet maar een schrikbeeld der fantasie.

Het staat in het Boek van Gods raadslij. In het Boek met de zeven zegelen. En hij die dit Boek openen en zijn zeven zegelen verbreken zal, is naderende.

Neen, hier zijn niet maar gezichten der ijdelheid.

Want het komt!

Dr. A. K.

Amsterdam, 5 Februari 1915.

In den ontzaglijken wereldoorlog, die tusschen de machtige staten van Europa woedt, moge de burgeroorlog, die in Zuid-Afrika uitbrak, slechts een ondergeschikte episode vormen, toch lijdt ons hart niet het minst mede met de diepe woorden, die door dezen burgerkrijg geslagen werden aan een broedervolk, waarmede niet alleen verwantschap van bloed en eenheid van taal, maar bovenal eenheid van geloof ons zoo nauw en innig verbindt.

Dat medelijden heeft warm en krachtig zich geuit, toen de Oranje Vrijstaat en de Zuid-Afrikaanse Republiek hun nationale zelfstandigheid tegen het overmachtige Engeland poogden te handhaven en na een heldhaftige worsteling het onderspit moesten delven. En nauw schenen de wonden toen geslagen zich te heelen, en onder de aan Zuid-Afrika verleende autonomie ons broedervolk zich weer op te heffen, of thans, als weerslag van den krijg die in Europa ontbrandde, werd ook in Zuid-Afrika de oorlogsfakkelt ontstoken en was de strijd ditmaal nog banger en bedroevender, omdat de worsteling niet tegen een vreemden overheerscher ging, maar onder de zonen van hetzelfde volk gestreden werd.

Over het al of niet geoorloofde van dezen opstand tegen de wettige regering, behoeven we ons hier niet uit te laten. Het blijft altoos een uiterst moeilijk vraagstuk voor de Christelijke conscientie, wanneer en onder welke omstandigheden zulk een opstand geoorloofd is. Op zichzelf kan natuurlijk het recht niet ontkend worden van een natie, die door wapengeweld haar zelfstandigheid verloor, om te pogen onder het juk van den overheerscher uit te komen. Zoo hebben we zelf gedaan, toen Napoleon ons beroofde van onze nationale zelfstandigheid om ons bij Frankrijk in te lijven, en niemand zal dezen opstand als ongeoorloofd veroordeelen. Zelfs toont het voorbeeld van de Verenigde Staten van Amerika, hoe een kolonie, die niet eens door wapengeweld in bezit is genomen, toch onder bepaalde omstandigheden het recht kan hebben, de heerschappij van het moederland af te schudden en zich zelfstandig te verklaren. En Engeland, dat den strijd met Duitschland zegt aan te binden om de zelfstandigheid van België te handhaven en bij een nieuwe verdeling van Europa het nationaliteitsprincipe wil doorvoeren, door alle onderdrukte volkeren vrij te maken, kan zelf moeilijk principeel het recht betwisten aan een bevolking, die niet van Engelschen stam is en alleen met geweld aan Engeland's heerschappij onderworpen werd, om haar vrijheid en onafhankelijkheid te herwinnen.

Wat het vraagstuk in Zuid-Afrika alleen zoo moeilijk en ingewikkeld maakt, dat de Christelijke conscientie hier schier geen uitweg weet, is, dat het hier niet een geheel volk is, dat gemeenschappelijk naar de wape-

nen greep om den strijd tegen den vreemden overweldiger te aanvaarden, maar dat het een kamp gold tusschen burgers van het zelfde land; dat de Regeering tegen welke men zich verzette, door het volk zelf was gekozen en uit mannen van het eigen volk bestond. Dat de Regeering van Zuid-Afrika zelve aan dezen opstand mee schuld heeft, doordat ze zonder eenige noodzakelijkheid aan Engeland haar diensten aanbod om de Deutsche bezetting in Afrika aan te vallen en, zonder ook maar eenigszins rekening te houden met de gevoeligheid van het volk, de burgers dwongen wilde in dezen krijg dienst te nemen, is een niet genoeg te betreuren mislag geweest. Nog te diep leefde bij het Afrikaansche volk de herinnering na aan al het leed, dat Engeland's leger over zijn vrouwen en kinderen had gebracht, dan dat zulk een bewijs van loyaliteit thans mocht geëischt worden, en nog stouterende was het, dat deze hulp juist gevraagd werd tegen Duitschland, welks Keizer bij den val van Jameson zoo kloek en moedig voor de Zuid-Afrikaanse Republiek in de bres was gesprongen. Indien Botha ook maar eenige staatsmanswijsheden bezeten had, zou hij op zulk een zware proef de trouw der Afrikaansche bevolking nooit hebben gesteld.

Daarom, zelfs al zou men meenen den daarop gevolgden opstand als rebellie te moeten veroordeelen, al toch ieder ons toestemmen, dat er voor de Regeering, die door haar eigen onvoorzichtig beleid zoo groote schuld aan dien opstand droeg, alle reden was, om nadat zij den opstand onderdrukt had, met de grootste lankmoedigheid en vergevingsgezindheid op te treden. Elk hard en wreed vonnis was hier erger dan een politieke mislag, het was een misdaad. Vandaar dat het in heel ons land zoo diepe verontwaardiging heeft gewekt, toen bekend werd, dat de Regeering het doodvonnis, door den kriegsraad over kommandant Fourie uitgesproken, voltrekken liet. Kommandant Fourie, reeds uit den vrijheidsoorlog bekend als een der dapperste en onversaagde strijders, is daardoor de Andreas Hofer van Zuid-Afrika geworden. De moedige wijze, waarop hij den dood tegemoet trad, en het innig Christelijke geloofsvertrouwen, dat uit zijn stervenssprak, hebben hem de liefde en bewondering van allen verzekerd. En dat aangrijpende woord: „schiet niet op mijn gelaat, maar op mijn Afrikaander hart, dat groot is genoeg voor uw Engelsche kogels“, zal onvergankelijk blijven.

En toch schijnt de Regeering met dit een offer niet tevreden te zijn. Thans komt weer het bericht, dat Dr. Steenkamp, een der meest gevierde predikanten van Zuid-Afrika, die tijdens zijn verblijf in Nederland ook hier zooveel warme vrienden wist te verwerven door zijn nobel karakter en vurige geestdrift, na reeds maandenlang op het Kasteel te Kaapstad in hechtenis te zijn gehouden, tot zes maanden gevangenisstraf is veroordeeld. Terwijl tevens bepaald schijnt te zijn, dat predikanten, die wegens rebellie veroordeeld werden, voortaan geen voor den Staat geldige huwelijken meer mogen sluiten; wat in Zuid-Afrika, waar het kerkelijk huwelijk nog tegelijk voor den Staat geldt, natuurlijk niet anders zeggen wil, dan dat het aan deze predikanten feitelijk onmogelijk zal worden gemaakt weer als predikant op te treden. En wie zal zeggen, wat met de verdere rebellen nog geschieden zal, onder welke mannen zijn, die Nederland hoogacht en liefheeft, wanneer de kriegsraad met zulke harde vonnissen doorgaat en de Regeering van geen genade weeten wil?

Het zou daarom schuldig wezen, wanneer Nederland zweeg en niet ook van ons land een ernstige roepstem tot de Regeering in Zuid-Afrika werd gericht, om toch niet verder op dezen weg voort te gaan. Nederland heeft, toen de oorlog met Engeland gevoerd werd, te warm en te innig met zijn stamverwanten in Zuid-Afrika meegeleefd, het heeft die liefde te zeer niet alleen met woorden, maar ook met daden getoond, om niet het recht te hebben thans voor deze zonen van het Afrikaansche volk bij de Zuid-Afrikaanse regeering op clementie en barmhartigheid aan te dringen. Dat de Regeering op haar standpunt den opstand niet kon laten voortwoekeren, maar dien met alle kracht, zelfs met wapengeweld, onderdrukken moest, stemmen we toe; maar nu de opstand onderdrukt is, worde geen burgerbloed meer door den rechter vergoten. We dringen daarop aan in het belang van Zuid-Afrika zelf. Dat bloed zou in de oogen van velen *martelaarsbloed* wezen en daardoor zou een haat en bitterheid worden gekweekt, die de eenheid van het Zuid-Afrikaansche volk voor lange tijden verbreken zou.

## Een pleidooi voor de Gezangen.

Onder den titel „Vrijwillige Armoede“ heeft een warm voorstander van de gezangen, die achter den pseudoniem Surculus zich verschuilt, een betoog geleverd, om aan te toonen, dat Gereformeerde Christenen geen vrede kunnen of mogen hebben met het gemis van Nieuwe Testamentische gezangen bij den Nieuw Testamentischen eeredienst. En waar het gemis van zulk een Nieuw Testamentischen Gezangenbundel in zijn oogen een gebrek, een armoede is, die niet door ons Gereformeerd beginsel ons wordt opgelegd, en ook niet daaruit voortspruit, dat we geen geschikte gezangen zouden hebben om in onzen eeredienst in te voeren — hij zelf biedt een bloemlezing van gezangen aan — noemt hij dit gemis met een eigenaardige beidspraak aan Mej. H. S. S. Kuyper ontleend, een „vrijwillige armoede“. Intusschen neemt hij aan het slot van zijn betoog dat woord toch weer terug. Vrijwillige armoede is een armoede, die men *gewillig* ter wille

van een hooger beginsel draagt, en we zijn wel armoedig, zegt hij, maar niet vrijwillig, want die armoede wordt ons opgedrongen ter wille van een kleine minderheid, en hoe eer we van die armoede verlost zullen worden, hoe liever het hem wezen zal.

Of het gewenscht was, nu de Synode pas niet overgrote meerderheid besloot terwille van de rust en vrede der Kerken dit vraagstuk thans niet aan de orde te stellen, een betoog voor de invoering der gezangen te leveren, laten we in 't midden. Gaarne gunnen wij den schrijver den lof, dat hij op zakelijke en kalme toon zijn pleidooi gevoerd heeft en zich heeft weten vrij te houden van de hartstochtelijkheid, die gewoonlijk de voorstanders der Gezangen kenmerkt. Of hij daarom de tegenstanders van de gezangen overtuigen zal, betwijfelen we. Op de principiële quaestie gaat hij ternaauwernood in, en hij meent met beroep op enkele schrijvers dat dit ook niet noodig is, omdat eigenlijk ieder het eens is, dat tegen de invoering van gezangen geen principiële bezwaren bestaan. Zoo richt hij zijn betoog dan in hoofdzaak tegen de praktische bezwaren; hij meent, dat de tegenstand tegen de invoering van gezangen veel minder groot zal blijken, dan men vreest; dat aan het bezwaar van gedwongen invoering zoo tegemoet kunnen gekomen worden door aan iederen kerkeraad vrij te laten, of hij van zulk een gezangenbundel gebruik wil maken; en hij acht het argument, dat onze Gereformeerde Kerken in haar periode van hoog geestelijken bloei van elken gezangenbundel min of meer afkeerig zijn geweest, geen sterk argument te zijn, omdat we tot meerdere volmaaktheid hebben voortgevaren.

Hoe uitlokkend het ook zou wezen over verschillende van deze quaesties met den schrijver in gedachtenwisseling te treden, toch meenen we beter te doen met naar het besluit onder Synode, thans van debat over dit vraagstuk ons te onthouden. Overtuigd van de wenschelijkheid om zulk een gezangenbundel in te voeren, heeft de schrijver ons niet. Hij telt de bezwaren, zoowel de principiële als de praktische, te gering. En de door hem voorgestelde oplossing zou in de praktijk blijken al heel weinig te helpen. In de Hervormde Kerk bestaat geen dwang om gezangen te zingen, en toch kan hij zelf zien, tot wat bitteren strijd de gezangenquaestie daar aanleiding geeft. Zelfs al zou een Synode aan elke Kerk de vrijheid laten om van den Gezangenbundel gebruik te maken of niet, dan zou de beslissing van den Kerkeraad in elke gemeente oorzaak worden van een heftigen strijd tusschen de voor- en tegenstanders der gezangen, want er zullen al zeer weinig gemeenten worden gevonden, waar op dit punt algehele overeenstemming bestaat. Zoo zou de gezangenquaestie een shibboleth worden bij elke verkiezing van Kerkeraadsleden, evenzeer als ze dit nu reeds in de Hervormde Kerk is bij de beroeping van een predikant. En het is de vraag of het niet nog beter is om onze „vrijwillige armoede“ te blijven dragen, dan in de gemeenten zulk een twistappel te werpen.

Slechts op één argument gaan we even in, omdat dit telkens weer wordt aangevoerd en toch historisch niet juist is. De schrijver beroept zich nl. als bewijs, dat onze vaders niet tegen het invoeren van gezangen waren, op den Avondzang achter de Psalmen. Hier nu schuilt blijkbaar een misverstand. Achter de Psalmen staan enkele gezangen, die voor den openbaren eeredienst bestemd waren, nl. de Lofzang van Simeon, Zacharia en Maria en voorts de berijming van de Wet, het Onze Vader en de Geloofsartikelen. Daarna volgt nog de bedeving vóór de predikatie, die door onze Generale Synodes alleen toegelaten is in de Kerken, waar dit gezang reeds in gebruik was, maar er werd uitdrukkelijk aan toegevoegd, dat men „alle andere gezangen uit de Kerken zou weren en daar er eenige alreeds ingevoerd zijn, men die met de gevoeligste middelen zou afstellen“. Reeds hieruit blijkt, dat de gezangen, die daarna volgen: de bedeving vóór en na het eten en de morgen- en avondzang niet voor het *kerkelijk*, maar alleen voor het *huiselijk* gebruik bestemd waren. Het beginsel, waarvan onze vaders uitgingen, was dus wel degelijk dat men „in de Kerken *alleen* de Psalmen Davids zou zingen, latende de gezangen, die men niet in de Schrifture vindt“, zoals de Synode van Middelburg in 1581 uitsprak. Tegen dit beginsel kan men natuurlijk bedenkingen hebben; daar in laten we ieder vrij; maar het is niet geoorloofd in dezen strijd zich op onze vroegere Gereformeerde Kerken te beroepen, alsof ook zij vóór het zingen van gezangen waren geweest.

## De Theologische faculteit aan de Staats-Universiteiten.

I.

Het geding om het voortbestaan, het karakter en de inrichting van de Theologische faculteit aan onze Staats-universiteiten houdt nog steeds aan.

Natuurlijk is een Theologische faculteit aan een Staats-universiteit alleen dan denkbaar en geoorloofd, wanneer de Staat een confessioneel karakter draagt en met een bepaalde Kerk in verband staat. Zoodra echter de Staat den band met de Kerk verbreekt en tegenover alle Kerken een onzijdig standpunt inneemt, kan hij geen Theologische faculteit meer in stand houden. Het was dus volkomen juist gezien, toen Minister Heemskerk Sr. tot tweemaal toe voorgesteld heeft de Theologische faculteiten te schrappen. „Een theologische faculteit boven geloofsverdeelde verheven, zeide hij terecht, zou een kampplaats van strijdige, ja elkaar vernietigende richtingen zijn, of een kwijnend, onbeduidend leven

hebben, of zelfs een gevaarlijke kweekplaats van scepticisme of materialisme kunnen worden“. Ook van antirevolutionaire zijde werd daarom bij monde van Groen van Prinsterer telkens weer op afschaffing dezer Theologische faculteit aangedrongen.

Toch heeft de gedienstigheid der praktijk ook hier boven de consequentie van het beginsel de overwinning behaald. Al was er officieel geen Staatskerk, men wilde de Hervormde Kerk niet voor het hoofd stooten, door haar de gelegenheid te ontnemen aan de Rijksuniversiteiten haar aanstaande predikanten op te leiden. Zoo werd het toen op een akkoord geworpen; de Theologische faculteit zou officieel blijven bestaan, maar voortaan zou in deze Faculteit geen Theologie meer onderwezen worden, maar „godsdienstwetenschap“, en daarnaast zou aan de Hervormde Kerk op 's lands kosten de gelegenheid worden gegeven om aanvullingshoogleraren te benoemen, die dan onderwijs zouden geven in die vakken, die de Kerk voor de opleiding harer predikanten noodig achtte.

Een oplossing, die alleen voor de modernen bevredigend was. Reeds lang was van moderne zijde verkondigd, dat de Theologie in den historichen zin van het woord genomen geen aanspraak meer op den naam van wetenschap dragen mocht en vervangen moest worden door de godsdienstwetenschap, die geheel „*voraussetzungslos*“ het verschijnsel van den godsdienst historisch en psychologisch zou te onderzoeken hebben. Alleen voor deze godsdienstwetenschap mocht dan aan de Universiteit als school der wetenschap een plaats worden ingeruimd. Maar die vakken, die voor de Theologie juist de hoofdzak zijn, zooals niet name de Dogmatiek, moesten van de erve der wetenschap worden gebannen en aan de Kerk worden overgelaten. Door de wet van 1876 drukte de Staat op deze moderne opvatting officieel zijn stempel en richtte hij naar dit praeccept zijn Theologische faculteiten in. Alleen was het een misleiding, dat men voor deze nieuwe wetenschap den ouden naam van Theologie behouden bleef en was het encyclopaedisch natuurlijk onjuist, dat men voor deze wetenschap een zelfstandige faculteit in het leven riep. Minister Heemskerk Sr. had dan ook, toen hij ten tweeden male geroepen werd deze materie te regelen, volkomen terecht voorgesteld deze wetenschap de literarische faculteit op te nemen, door in deze faculteit voortaan een doctoraat in de godsdienstwetenschap en wijsbegeerte verkrijgbaar te stellen. De geschiedenis en wijsbegeerte van den godsdienst, als verschijnsel van het menschelek leven genomen, vormen geen zelfstandige faculteit, maar behooren evenals de geschiedenis en de wijsbegeerte van het zedelijk leven van den mensch, in de literarische faculteit thuis.

Hoewel echter deze nieuwe faculteit naar het hart der modernen mocht wezen, de bezwaren tegen deze hybride inrichting deden zich steeds luider en krachtiger gelden. Men kon thans candidaat en doctor in de Theologie worden aan deze zogenaamde Theologische faculteit, zonder ooit Kerkgeschiedenis of Dogmatiek bestudeerd te hebben. De studenten die voor het predikambt zich voorbereiden, moesten dubbele examens afleggen, eerst bij de Staats-professoren en dan bij de kerkelijke professoren. De eenheid van studiegang, onderwijs en examen ontbrak. De kerkelijke hoogleraren voelden zich in een onbehagelijke positie, waar ze toch nooit voor „volle“ professoren werden aangezien en alleen bij gratie in den stoet der professoren mochten meewandelen. Alle band met de Kerk, voor de opleiding van wier predikanten de Theologische faculteit dienst moest doen, was doorgesneden, en de Staat zou rechtens volkomen bevoegd zijn geweest om in deze Theologische faculteit een Roomsche of food tot hoogleraar te benoemen. En vooral toen de confessionele partij in de Hervormde Kerk steeds meer aan invloed won, werd ook steeds krachtiger geprotesteerd door deze kringen tegen een Faculteit, die zich een Theologische noemde, maar waaruit de Dogmatiek, waarvan de bezieling en kracht voor heel de Theologie moest uitgaan, was weggesneden.

Dat deze protesten ook buiten den kring der Confessionelen indruk maakten, bleek nog onlangs bij de behandeling van de Staatsbegroting in de Eerste Kamer, toen Minister Cort van der Linden openlijk verklaarde: „Ik voel er ook veel voor, en wil dit gaarne uitspreken, dat een theologische faculteit, die mist een leerstoel in de dogmatiek, eigenlijk niet is compleet, kracht en ziel mist, als men wil gedecapiteerd is. Een getuigenis van een liberaal Minister, dat zeker zeer merkwaardig is en wel toont, hoe het getij aan het verlopen is. Scherper oordeel kan toch kwalijk over de bestaande Theologische faculteit worden uitgesproken, dan hier geschiedde. Minister Cort van der Linden is geen fraseur, geen man van holklinkende woorden, maar staat bekend om zijn voorzichtigheid. En toch verklaarde hij, dat ook naar zijn overtuiging zulk een Theologische faculteit zonder Dogmatiek niet compleet is, nog sterker, dat zij ziel en kracht mist, ja zelfs dat zij als onthoofd moet worden beschouwd.

Het is dan ook wel te begrijpen, dat men in moderne kringen over deze krasse uitspraak van de Regeering niet weinig verstoord is geworden. Prof. Bruining, een der woordvoerders van de modernen, heeft daarom de wet twat zonderlinge gelegenheid aangegrepen, dat hij als Rector Magnificus van de Amsterdamse Universiteit de officiële rede had uit te spreken bij de viering van haar dies natalis, om daarbij een pleidooi te houden voor het voortbestaan van dit wanschapen kindeke der moderne richting. Wel heeft deze rede te handelen over het

